

Lliçó de graduació de la promoció 2022 “Univers d’aprenentatges”

Carla Conejo,

divulgadora científica i responsable
de programes científics a la Fundació
Catalunya - La Pedrera

Barcelona, 8 de juliol del 2022

Universitat
Pompeu Fabra
Barcelona

Benvolguts rector, degans, directores, professorat de la Universitat, mares, pares i familiars i, especialment, benvolgudes graduades i graduats. És un plaer i un honor per a mi ser avui aquí, amb vosaltres, per celebrar la vostra graduació. Biòlogues i biòlegs, graduats en Comunicació Audiovisual, Periodisme, Publicitat i Relacions Públiques. Enhorabona a totes i a tots per haver arribat fins aquí!

M'agradaria començar la meva intervenció dient-vos que fa uns anys estava asseguda on esteu vosaltres ara; però no seria veritat. Confesso que, malgrat tenir un grau i un màster per aquesta universitat, mai he assistit a la meva graduació. Per això em va fer especialment il·lusió rebre la invitació per compartir aquest dia amb vosaltres. Sento una enorme responsabilitat, i alhora em pregunto què m'hagués agradat que m'expliquessin si fos jo la que estigués al vostre lloc. Abans de començar a escriure, em van recomanar llegir-me les lliçons d'anys anteriors. Vaig fer cas. I vaig adonar-me que la majoria de persones que acostumen a parlar en aquests actes de graduació són professors o professores de la Universitat, amb currículums de l'altura d'un campanar, i els seus discursos estan farcits de citacions de filòsofs, pensadors de moda o personalitats relacionades amb els àmbits de coneixement als qui va dirigida la lliçó. No us mentiré, em va agafar fort allò de la síndrome de la impostora. El meu currículum tindria la mida d'un apartament de platja i, tot i que sóc de les que subratllo els llibres quan lleigeixo, no tinc gaire retentiva per a frases cèlebres ni tinc grans referents històrics que hagin estat l'estrella polar de la meva carrera. Així que dir-vos que he decidit alleugerir el to i rebaixar graus de formalisme. De manera que si esteu esperant una història replena de moments èpics, reveladors, moments *eureka*..., ja us avanço que no serà així.

M'he acabat dedicant a la ciència i, en particular, a la comunicació i la divulgació científiques, per una sèrie de casualitats. A vegades, quan m'han demanat explicar com i per què estic fent el que faig no hi trobo una única resposta. A més, tendim a imaginar que la vida d'una persona és una línia recta, un traç decidit en una direcció, una història sense fissures. Però la realitat mai és així. Vaig estudiar Biologia Humana com podria haver estudiat Comunicació Audiovisual o Periodisme. I no ho dic per dir... Heu de saber que vaig assistir a les Portes Obertes de quasi totes les carreres de Comunicació per acabar-me matriculant a Biologia Humana. I és que el que m'ha portat a fer el que faig i a ser qui sóc són un cúmul d'experiències entrelaçades. I, sobretot, posar molt d'esforç en tot el que m'he proposat. En certa manera, penso que la meva història podria ser la vostra en uns anys; estic segura que la millorareu de llarg! I per això desitjo que el que us explicaré us sigui inspirador, i que d'alguna manera us pugui servir.

Començant per les casualitats que m'han portat fins aquí, faré un esforç de síntesi. Aprofitant que en aquest acte segurament us acompanya la família, en el meu cas he d'agrair als meus pares haver-me donat la possibilitat d'anar a la universitat i decidir lliurement a què em voldria dedicar. Tots dos han estat mestres d'escola, i m'han sabut transmetre el valor de l'educació. La meva mare sempre ha tingut més afinitat per les ciències, mentre que el meu pare, per l'art. No és casualitat que a mi m'agradessin totes dues coses i que això em compliqués la vida en el moment de triar carrera. Tots dos també van fer el gran esforç de transmetre'm, a mi i als meus germans, la passió per viatjar i conèixer món. Al cap i a la fi, una de les millors formes d'aprendre de tot el que ens envolta. La música i el cinema també van estar molt presents durant la meva educació. Així, aquesta constel·lació d'elements han jugat un paper molt important en la meua vida; han contribuït a construir el meu imaginari i a definir els fonaments del que són ara els meus interessos, que, tanmateix, no paren d'expandir-se.

Em considero una persona molt curiosa. M'han interessat una infinitat de coses des que tinc memòria. Als humans, la curiositat sempre ens empeny a fer-nos preguntes. Entendre d'on venim i cap a on anem. Què és el que ens fa humans. Quin lloc ocupem en la història de l'Univers. Si alguna cosa tenim en comú totes les persones d'aquesta sala és que, segurament, ens hem fet alguna vegada aquestes preguntes. I si alguna cosa podeu tenir clara les graduades i graduats que avui esteu aquí és que utilitzareu els coneixements que us ha aportat la carrera per respondre-les; això sí, de maneres ben diferents. I és que la feina d'una investigadora, d'un periodista, d'un comunicador o d'una divulgadora tenen maneres de procedir similars. Partim d'una bona pregunta, seguida d'un procés de recerca rigorós que ens porti informació per respondre-la. En trobar respostes, ens fem noves preguntes, en un procés virtuós que es coneix com a mètode científic. La ciència, doncs, és una de les vies més efectives per arribar al coneixement. Un coneixement del qual se'n beneficia el conjunt de la societat.

La primera vegada que vaig tenir un contacte real amb la ciència va ser el 2009; tenia setze anys. Aquell any em van passar dues coses, per a mi, molt importants. Assistia amb els meus pares a la Trobada Anual de Famílies de Persones amb la Síndrome de Down; el meu germà té síndrome de Down, d'aquí l'interès. La memòria és capriciosa i el que recordo més d'aquell congrés és una actuació musical que feia una neurocientífica experta en aquest trastorn. Curiosament, aquesta neurocientífica és la Mara Dierssen, investigadora i professora d'aquesta universitat. Per primera vegada, coneixia una científica –de carn i ossos– a qui, a sobre, li agradava la música i resulta ser una fantàstica divulgadora. Suposo que

l'estereotip de científica que m'havien transmès fins aleshores no quadrava gens amb ella, i per això em va sorprendre i em va generar admiració.

Aquell mateix any –i aquesta és la segona cosa que em canviaria la vida per sempre–, vaig entrar a formar part d'un programa de talent científic de la Fundació Catalunya - La Pedrera, el programa Joves i Ciència. Aquest programa em va donar l'oportunitat de fer recerca científica abans de començar a la universitat. De sobte, vaig conèixer una pila de joves inquiets com jo, i vaig entrar en contacte amb molts més referents científics. Aquesta experiència em va obrir infinitat de portes, entre les quals poder estudiar una carrera científica com Biologia Humana o treballar al laboratori de la Mara Dierssen, al Centre de Regulació Genòmica, per acabar dedicant bona part del meu temps de la carrera a les neurociències, l'estudi d'un dels òrgans més complexos i més desconeguts del cos humà, el cervell.

Crec que, en general, m'interessen aquells camps del coneixement amb molts interrogants, amb més preguntes que respostes; aquells que suposen un repte majúscul per a la humanitat, i que requereixen un esforç col·lectiu més gran. Des de la universitat s'ha tendit de manera natural a compartimentar els àmbits del saber. Això té un sentit funcional molt clar, i és que no tothom pot saber-ne de tot. Però, malauradament, la conseqüència d'aquest plantejament pragmàtic ha desconnectat disciplines com les ciències, les humanitats o les arts, que han passat a constituir continents separats per grans extensions oceàniques. Això provoca el que es coneix en biologia com a especiació, en què diferents poblacions que pertanyen a una espècie d'origen acaben convertint-se en espècies diferents. En conseqüència, perdem la capacitat de comunicar-nos entre nosaltres i d'integrar aquest coneixement tan valuós. En aquest escenari, tots els graduats i graduades que esteu avui aquí jugueu un paper fonamental, ja sigui perquè enteneu bé el llenguatge de la ciència o bé perquè teniu les eines per comunicar-ho a la societat. I aquest és un dels aprenentatges que m'agradaria compartir amb vosaltres.

La universitat és un lloc fantàstic per aprendre i especialitzar-vos, però també és una etapa estimulante per relacionar-vos amb persones amb perfils diferents. Fora de la universitat, aquests continents de coneixement estancs es tornen a fusionar en equips multidisciplinaris i intergeneracionals. Els reptes globals als quals hem de fer front de manera col·lectiva ens necessiten a totes i tots. La ciència és l'únic camí capaç de respondre les grans preguntes de la humanitat, però aquesta no es pot quedar circumscrita entre les quatre parets d'un laboratori. Perquè la recerca avanci és necessari compartir-la, i no només amb la resta de la comunitat científica, sinó també amb la resta de la societat. En l'era de la in-

formació, possiblement els humans estem més desinformatats que mai. I en aquest escenari, biòlogues, periodistes, comunicadors... jugareu un paper essencial per fer possible que aquest coneixement transcendeixi a la societat per construir una ciutadania plena, amb esperit crític, ètic i social, capaç de prendre decisions que ens assegurin un futur millor. És necessari construir grans ponts que connectin aquests diferents continents de coneixement de què us parlava.

Tornant enrere, mai no vaig assistir a la meva graduació perquè vaig acabar la carrera a Bolonya, a Itàlia, on em vaig traslladar per fer el TFG, i posteriorment al Nepal, on també m'esperava un llarg estiu fent recerca. No recordo ben bé en quin dels dos llocs estava quan m'hauria d'haver graduat, però la qüestió és que, per aquelles mateixes dates, la Fundació Catalunya - La Pedrera, amb qui havia continuat col·laborant en iniciatives per promoure la recerca científica entre els joves, em va proposar unir-me al seu equip per liderar, entre d'altres, programes com el que jo havia participat quan tenia setze anys, i que m'havien introduït per primera vegada en la ciència. No m'havia plantejat mai dedicar-me a la divulgació i la comunicació científiques, si més no professionalment. Fins aleshores, tot el que feia en aquest àmbit havia estat per pura afició; però se'm presentava l'oportunitat de convertir-ho en una feina. Després de pensar-hi una mica, i sospesar la possibilitat d'endarrerir l'inici d'un possible doctorat, vaig decidir afrontar el repte i "desviar-me" del camí en línia recta que tothom m'aconsellava seguir. Ningú de la meva classe faria el mateix. I aquest és un altre dels aprenentatges que m'agradaria compartir amb vosaltres.

Contra tot pronòstic, aquell salt al buit em va connectar amb nous punts d'una xarxa que fins aleshores no sabia ni que existien. Abans d'aquell moment continuava convençuda que la vida només anava en línia recta, que la carrera científica només funcionava en un sol sentit, mentre que la realitat es dibuixava al meu voltant en totes direccions. Per descomptat que els coneixements que vaig adquirir durant la carrera m'han resultat importants; però, de sobte, també ho eren aquells interessos als quals havia dedicat temps sense saber ben bé on em portarien. La meva feina actual m'ha permès treballar en una varietat enorme de projectes. Alguns més vinculats a donar oportunitats de recerca científica als joves, i, per tant, més propers als qui avui acabeu la carrera de Biologia Humana. Però també he pogut fer divulgació científica en programes de televisió o per a xarxes socials, i ben bé podríem compartir aventures professionals amb alguns dels qui avui acabeu carreres de comunicació. La divulgació també m'ha permès connectar amb la meva faceta més artística per buscar maneres originals d'explicar la ciència, i per això penso que les persones que avui us gradueu teniu més coses en comú de les que us penseu, i ben segur que us retrobareu.

I això no acaba aquí. L'etapa universitària t'encomana unes ganes d'aprendre que potser es dissipen cap al final, en aquest moment que esteu vivint ara, en el qual teniu ganes de canviar de fase, però que hivernen per reaparèixer al cap del temps. Quan això us passi, recordeu el que us diré. Hi ha múltiples maneres d'aprendre, i no totes passen per la universitat, un postgrau o un màster. Jo, això, ho he après tard, i ja en porto uns quants a la motxilla. Així doncs, per aprendre, us recomano que busqueu els vostres referents. I aquí va el tercer i últim aprenentatge que voldria compartir amb vosaltres. Els referents no necessàriament són figures històriques; és realment molt difícil empatitzar amb aquest tipus de referents. Els referents poden ser persones properes, començant pels vostres pares, o bé alguna professora amb qui hagueu establert un vincle especial, o fins i tot un company a qui admireu.

La meva primera científica referent va ser la Mara Dierssen, però amb el temps i l'acumulació d'experiències, no he parat de conèixer persones inspiradores per motius ben diferents. L'11 de febrer de l'any passat, coincidint amb el Dia Internacional de la Dona i la Nena en Ciència, vaig retrobar-me amb una amiga que es dedica a l'astrofísica, a la qual admiro. De la trobada en va sortir la idea d'impulsar un projecte que portaria de nom Hypatia. Hypatia d'Alexandria va ser una astrònoma, matemàtica i filòsofa durant l'època bizantina, i es considera la primera dona científica de la història. Alejandro Amenábar li va dedicar el 2009 la pel·lícula *Àgora*, que descriu la seva vida. El projecte Hypatia té múltiples objectius, però un d'aquests és el d'inspirar referents femenins en les carreeres científico-tècniques, i en especial aquelles vinculades a l'exploració espacial, pel fet que en aquestes les dones hi estan especialment poc representades.

La vostra generació, i possiblement també la meva, veurem arribar les primeres tripulacions d'humans a un altre planeta; en aquest cas, al planeta vermell, Mart. Aquest salt té per a la humanitat implicacions molt profundes, sobre les quals no només hem de reflexionar les científiques; sinó que també s'han de pensar des de la sociologia, l'ètica, la cultura, la llengua... De fet, s'hi ha de reflexionar col·lectivament des de tots els àmbits de coneixement amb els quals ens hem anat desconnectant amb el temps. El projecte Hypatia el conformem nou dones, de diferents edats i generacions, vinculades a la ciència, entre les quals també hi ha una periodista i una artista; i hem estat seleccionades per desenvolupar una missió anàloga en una estació que simula ser Mart, però que està a la Terra; concretament, al desert d'Utah, als Estats Units. En el marc d'Hypatia, Mart és una excusa per posar a sobre de la taula diverses qüestions: des de la necessitat de generar entorns de trobada multidisciplinaris a partir dels quals construir co-

neixement; passant per la intencionalitat de crear un projecte intergeneracional, que promogui referents coetanis i el treball en equip; fins a la voluntat d'impulsar projectes amb perspectiva de gènere, que encara tanta falta ens fan.

En el marc d'Hypatia, Mart és una excusa per a tot això. I en el marc d'aquesta xerrada, tot el que us he explicat sobre la meva història és una excusa per compartir amb vosaltres alguns dels aprenentatges de la meva encara curta experiència. Desitjo, i ara sí, també acabo, que els vostres aprenentatges s'expandeixin amb el temps igual que l'Univers des del Big Bang. I recordeu que si la vostra carrera no ressegueix una línia de punts recta és perquè esteu navegant sobre una bonica constel·lació d'estels que, ben segur, us portarà fins a llocs fantàstics que ni imaginàveu que existien.

Molta sort a totes i tots, i gràcies!

